

Феномен ідеології в контексті сучасного політичного процесу

Серед соціальних феноменів, що набули в наш час широкого резонансу і відчутного впливу на життя суспільства, особливе місце займає ідеологія. Специфічно відображаючи суспільне буття, вона є продуктом духовної діяльності людей і виступає однією із граней, форм суспільної свідомості. Специфіка ця полягає перш за все в тому, що ідеологія є не просто галуззю теоретичного знання, яка відображає ті чи інші реалії суспільного життя. Ідеологія - це сукупність ідей і поглядів, що виражають ту частину суспільної свідомості, яка виникає на основі відображення суспільного буття з позицій певних класів, націй та інших соціальних груп. Відображення це не є пасивним, а достатньо активним, оскільки воно зумовлене і породжене об'єктивним становищем і корінними потребами та інтересами певних спільностей людей.

Втілюючи прагнення та сподівання різних соціальних груп, ідеологія не тільки теоретично обґрунтовує цілі і завдання цих груп, але й обґрунтовує шляхи, засоби та методи їх реалізації. Це надає ідеології дієвого характеру, робить її ланкою переходу від свідомості до дій, від теорії до практики, забезпечує їй тісний зв'язок із завданнями суспільного життя.

Носіями ідеології можуть бути тільки великі людські спільноти - класи, нації, інші соціальні групи. Саме тому поняття "ідеологія" в початковому своєму значенні вживається, як правило, лише для характеристики свідомості великих соціальних груп, оскільки формує ідеологію не окрема людина, а певна спільність людей. Звичайно, особа також і суб'єктом тої чи іншої ідеології, але тільки в тому випадку, коли ця особа усвідомлює себе представником класу, нації, соціальної групи та визнає їх ідеологію. Таким чином, ідеологія є системою ідей та поглядів великих соціальних груп, що є тою частиною суспільної свідомості, яка відображає їх буття, становище, виражає корінні потреби та інтереси і обґрунтовує практичні цілі та завдання.

Серцевину ідеології становлять певні ідеї та ідеали. Ідеї в системі ідеології з тими поняттями про суще, належне і прийдешнє, на основі яких розробляються програмні концепції практичної діяльності по розв'язанню соціальних проблем, а ідеали є декларовані в системі даної ідеології вищі суспільні цінності. Вони відрізняються від ідей тим, що предмети їх трансцендентні, не дані в наявній дійсності і належать переважно до сфери віри, надій і любові.

Будь-яка ідеологія, на думку акад. Шинкарука В.І., має три складові частини і відповідно три функції:

- апологетичну – утвердження, захист і виправдання певних наявних суспільних поглядів і їх зміцнення;
- критичну – заперечення інших наявних суспільних порядків, засудження їх;
- футурологічну – уявлення про бажане і сподіване майбутнє з точки зору реалізації інтересів і потреб суб'єкта ідеології, прогнозування майбутнього. (1, С.32).

У різних ідеологіях ці складові частини і відповідні їм функції (апологетична, критична і футурологічна) мають не однакове значення і вагу. Але лише в своїй єдності вони забезпечують завершеність ідеології і її конструктивність. Інше визначення функцій ідеології дає Уледов А.К., який виділяє пізнавальну, світоглядну, прогностичну функції, а також функції захисту інтересів, передачі соціального досвіду та ін. (2, С.120).

В оцінці ідеології досить поширеним є розуміння її як форми ілюзорної, науково-хибної свідомості. Так, ще в 20-х роках в соціальній філософії представників Франкфуртської школи (Т.Адорно, Г.Маркузе, Е.Фромм, Ю.Хабермас та ін) стверджувалось, що ідеологія є протилежним науці духовним феноменом, хибною свідомістю, що має захисні функції, а її метою є лише орієнтування людей на певну поведінку. Досить аргументовано заперечували науковий характер ідеології і Л.Колаковський, Е.Фішер, К.Мангейм(ФРН), які розцінювали її як образ світу в фантастичному дзеркалі. Називаючи ідеологію антиподом науки, більшість

західних філософів, соціологів і політологів вважають, що в ідеологічних теоріях немає теоретико-пізнавального змісту. Адже, якщо наука вимагає готовності до перегляду поглядів, то ідеологія має справу з готовими догмами, “актами віри”, які використовуються для апологетики певних сил та їх інтересів. Таке визначення ідеології і в Карла Ясперса (ФРН):

“Ідеологією,- пише він,- зветься система ідей чи уявлень, яка слугує мислячому суб’єктові абсолютною істиною, на основі якої він будує свою концепцію світу і свого становища в ньому, причому таким чином, що цим він здійснює самообман, необхідний йому для свого виправдання, маскуванню своїх справжніх інтересів”.(3,С.146). Цікаво, що таке розуміння ідеології ґрунтується на критиці ідеології як спотвореної, ілюзорної форми свідомості, яка містилась у ранніх працях К.Маркса і Ф.Енгельса.

Саме такою, як відомо, і була офіційна ідеологія в країнах т.з. “реального соціалізму”, оскільки вона була відірваною як від науки, так і від реального буття народу, його реальної свідомості. Проте являючись лише ілюзорною формою свідомості, така ідеологія на формальному рівні розглядала себе і як відображення народних інтересів, і як “втільнення наукових принципів і закономірностей”. В результаті цього науки про суспільство опинились під тиском ідеології, яка підім’явши їх під себе, позбавила тим самим і суспільство і себе реального соціального знання. В умовах тоталітарної політичної системи фактично всі соціальні науки стали служницями ідеології, оскільки були поставлені в умови, коли вони мали лише обґрунтовувати і коментувати рішення партійно-державного керівництва, створювати їм так звана “Ідеологічне забезпечення”.

Критикуючи поняття “наукова ідеологія”, яке пояснювалось “співпадінням інтересів робітничого класу із суспільно-історичним прогресом,” “співпадінням пізнання об’єктивних законів суспільного розвитку із класовим інтересом пролетаріату по їх реалізації”, західні вчені показували несумісність ідеології та істини, оскільки ідеологічний процес зумовлений соціально, залежить від інтересів класу чи якоїсь іншої спільноти. Вироблене на основі таких інтересів розуміння дійсності неминуче матиме небезсторонній, спотворений характер, що робить ідеологію, на відміну від науки, в певній мірі упередженою, “ангажованою”. Саме з цих позицій критикували Леніна єврокомуністи, які виступали за “звільнення науки від ідеології”. Адже, якщо наука дає знання про об’єктивну реальність, то ідеологія не тільки дає знання, але й виражає ставлення до цього знання, що визначається інтересами класів або інших соціальних груп.

Вже давно люди помітили відчутну невідповідність категорії “правда”, якою оперує ідеологія, з науковою категорією “істина”. Більшості здається, що в істині міститься правда, хоча природа істини зовсім інша, ніж правда з її моральною екзистенцією. Не випадково знаменитий збірник “Вехи” відкривався статтею М.О.Бердяєва “Філософська істина і інтелігентська правда”. Оскільки істина має релятивний характер, то наука завжди критична до себе. Адже істина перебуває в русі, оскільки в процесі наукового пошуку може виявитись хибною або ж принаймні неповною. Абсолютної істини в її завершеності і повноті не може бути в жодній теорії чи науці, хоча, як відомо, у кожній відносній істині є доля істини абсолютної. Саме тому ідеологію слід розглядати не як феномен науки, а як феномен культури.

На думку акад. В.І.Шинкарука, і концепція, яка оголошує ідеологію ілюзорною, науково-хибною свідомістю, і концепція “наукової ідеології” є односторонніми. В ідеології завжди є щось від знання і від віри, від правди і від “лжі” (1, С.31).

Така природа ідеології, як форми суспільної свідомості, зумовлює об’єктивну необхідність ідеологічного плюралізму. Адже, якщо в будь-якій ідеї, навіть хибній, є зерно істини, і в будь-якій відносній істині є частина істини абсолютної, тобто того, що ввійшло в “золотий фонд” світової культури, то цілком логічно визнати і рівну можливість, навіть рівну необхідність існування різних ідеологій, оскільки ні одна з них сама по собі не може бути адекватним відображенням потреб суспільства. і правової держави діє принцип: жодна ідеологія, в тому

числі й домінуюча, не повинна бути державною.

Спроби обґрунтувати необхідність державної ідеології в умовах національного відродження України є непереконливими і декларативними. Так, наприклад, народний депутат П.Мовчан стверджує, що "яку б не викликало у нас алергію це поняття, але не може існувати жодна держава без власної ідеології"(8). Відверте несприйняття релігійного плюралізму висловлює патріарх Київський і Всієї України-Руси Володимир: "Будь-які тлумачення, що мовляв, усі конфесії мають бути рівними, що нам не потрібна державна церква, мені просто незрозумілі. Я, наприклад, вважаю, що повинна бути церква державною, якщо вже не де-юре, то де-факто"(9). Але ж людина - істота, яка наділена свободою вибору, свободою волі. Сам Ісус Христос казав: "Хто хоче за мною йти, хай іде". Тим самим навіть Бог визнає людську свободу, в т.ч. й свободу совісті, віросповідання.

Називаюча тривожним явищем популярні нині твердження про ідеологічно зцементовану Україну і про необхідність державної ідеології, роль якої виконуватиме ідеологія українського націоналізму, відомий правозахисник, колишній міністр культури України Ів.Дзюба застерігає, що будь-яка державна, обов'язкова ідеологія неминуче призводить до ідеологічного примусу, а то і до політичного терору проти власних громадян. "В незалежній Україні з її широким спектром регіонально-політичних та регіонально-культурних відмінностей, релігійною неоднорідністю, неоднозначним ставленням «населення до багатьох подій минулого та до сучасних політичних оцінок і орієнтацій, практичною двомовністю та багатьма іншими особливостями,- заявив він,- спроби зробити український націоналізм державною ідеологією спричинилися б тільки до глибоких розколів суспільства (10). Оскільки будь-яка ідеологія є справою вільного вибору соціальних груп або індивідів, то спроби нав'язування ідеологічного гнонзму, зведення якоїсь ідеології в ранг державної не може розцінюватись інакше як вияв глибоко закорінені психології "більшовизму" різних кольорів. Адже якщо ідеологія стає державною, то відхід від неї стає рівнозначним антидержавній діяльності, за яку мають карати. Але ж, як відомо, в демократичних суспільствах за думки, ідеї не карають, оскільки ні одна група не має монополії на істину.

Не випадково в Другому гуманістичному маніфесті відомих вчених із різних країн підкреслюється, що "держава не повинна давати перевагу тим чи іншим релігійним організаціям, або відстоювати одну ідеологію, діючи, таким чином, в якості інструменту пропаганди чи пригнічення"(7,С.17).

В ухвалі науково-практичної конференції "Ідеологія та ідейно політичні засади державного будівництва в Україні" (Київ, грудень 1992р.) міститься положення про те, що ідеології не можуть претендувати на статус державної. "Одержуючи статус державної, - вказується в цьому документі,- будь-яка ідеологія зрештою дискредитує себе й перетвориться на форму тоталітарного мислення" (11,С.156). Положення про те, що жодна ідеологія не повинна обмежувати свободу переконань, поглядів, думок і не може визнаватись офіційною державною ідеологією має, безперечно, знайти відображення в новій Конституції України. Говорити про єдину державну ідеологію, на думку вчених, можна лише в тому випадку, коли під нею розуміється Конституція, або, точніше, сукупність ідей, покладених в її основу.(12,С.153; 13,С.115).Це зумовлено тим, що окремі ідеології є лише конкретними позиціями, концепціями певних соціальних груп та політичних кіл, угруповань і вони не можуть представляти інтереси всього суспільства. Лише Конституція, як Основний закон, дає можливість на правовому рівні узгодити суперечності особистого та загального, регіональні, етнічні, соціально-класові особливості. Здійснює вона це на основі інтеграції фундаментальних, базових цінностей та ідей, визнання яких представниками усіх верств суспільства є неодмінною умовою формування громадянського суспільства і переходу до демократії. Такими основними ідеями, що мали б одержати конституційне закріплення, повинні бути ідеї соборності української держави, демократії, громадянського суспільства, правової держави, гуманізму та ряд інших важливих ідей і цінностей, які вироблені народом України і всім людством.

Важливу роль у житті нашого суспільства має відігравати національна ідея, яку проте, як справедливо зауважує В.Черняк, все ж не слід розглядати як державну ідеологію(14). В умовах широкого спектру політичних, соціальних, регіональних, культурних, релігійних та інших відмінностей, національна ідея виступає духовною першоосновою і джерелом розвитку, засобом інтеграції різних соціальних та етнічних груп, політичних сил, фактором гармонізації їх інтересів, об'єднання зусиль у розбудові української державності. Наявність такої ідеї сприяє консолідації усього суспільства, досягнення соціального консенсусу, який життєво необхідний для успішного розвитку країни. Національна ідея виступає, таким чином, засобом нейтралізації ентропійних сил і попередження розпаду, деградації суспільства та його складових частин.

Саме тому, незважаючи на спроби певних політиків та політологів піддати сумніву доцільність і навіть саму можливість вироблення національної ідеї, вона в суспільстві завжди існує, хоча й не завжди і не всіма усвідомлюється. Така ідея, на наш погляд, повинна відображати найбільш актуальну об'єктивну потребу суспільства і акумулювати прагнення тих людей, соціальних груп та політичних сил, які адекватно її виражають. У зв'язку з цим є малопродуктивними намагання трактувати національну ідею як духовний феномен, в якому інтегровані основні політичні, культурні, моральні цінності, що мають як національно-специфічний, так і загальнолюдський характер(11,С.33-36, 82, 96-98).

Такий підхід розмиває саму суть національної ідеї, отожднює її з менталітетом нації та комплексом ідей та цінностей, що мають універсальне значення для будь-якого народу. Національна ж ідея має бути концентрованим виразом самобутніх проблем саме цього народу і саме на конкретному етапі його генезису. Такою інтегрованою ідеєю, що виконувала роль генератора боротьби нашого народу, була ідея незалежності України(свобода “від”). На сучасному етапі суспільного розвитку, з досягненням незалежності, основним змістом національної ідеї стає розбудова Соборної Української Держави, в умовах якої український народ матиме сприятливі умови для всебічного розвитку. З реалізацією і цього завдання зміст національної ідеї знову трансформується, оскільки в її центр буде поставлена ідея свободи, на цей раз вже свободи “для”, як це має місце, наприклад, в американській ідеології. Адже саме ідея свободи “для” може консолідувати суспільство і його складові частини на шляхах вироблення оптимальних умов для їх самореалізації. В процесі еволюції суспільства, життя вноситиме певні корекції в зміст національної ідеї, суттю якої, в кінцевому рахунку, є реалізація потенціалу окремих осіб, соціальних і етнічних груп, народу в цілому та інтеграція його у світове співтовариство при збереженні національної самобутності.

Надзвичайно важливим при цьому є недопущення насильного впровадження національної ідеї, оскільки це, як правило, не дає бажаних результатів, спричиняючи навіть до свідомої чи підсвідомої протидії з боку значної частини суспільства. Лише в процесі сукупної діяльності по розвитку економіки, соціальної сфери і культури, розбудові держави і формуванню громадянського суспільства можна досягти об'єктивізації національної ідеї, яка, в свою чергу, даватиме могутній імпульс прогресу суспільства.

Важливе значення для формування національної ідеї, сприйняття її різними категоріями населення і входження цієї ідеї в масову свідомість має також аргументована, переконлива і коректна виховна робота. При всій важливості етнічного фактору акценти в цій роботі все ж мають робитись на тому, що об'єднує усіх громадян держави в націю. Як зауважує, у зв'язку з цим, акад. П.Толочко, національна ідея не спрацювала у нас належним чином не тому, що виявилась засадничо ущербною, а значною мірою через те, що в неї був закладений не державно-політичний, а виключно національний (в етнічному розумінні цього поняття) зміст (15).

В сучасних умовах слід рахуватись із цілком природньою алергією людей до ідеології, що є закономірним наслідком тоталітарної доби з її ідеологічним диктатом. Адже в усіх країнах т.з. “реального соціалізму” всі сфери суспільного життя були ідеологізовані. Найбільшими помилками або навіть злочинами були не економічні чи господарські, а ідеологічні прорахунки і

“збочення”. Простій людині чи керівнику могло зійти з рук все (погана робота, некомпетентність і т. д.), якщо тільки ці працівники були “ідеологічно витримані”. Ряд західних політологів на цій підставі визначали радянський союз як “ідеократичну державу”.

Саме як реакцію на панування в країнах з тоталітарним режимом моноідеології і практику навішування ідеологічних ярликів слід розцінювати появу на Заході концепції “деідеологізації”. Так, ще в 60-ті роки визначний американський соціолог Д.Белл зробив висновок про занепад ідеології і необхідність деідеологізації суспільства. Подібні ж думки про закінчення епохи ідеології в розвинутих країнах і про неминуче згорання її ролі в усьому світі висловлювали й такі, не менш відомі вчені, як Дж.Гелбрейт, З.Бжезинський та ін. Достатньо утилітарний характер західних демократій зумовив формуванню в масовій свідомості скептичного ставлення до ідеології і розуміння того, що розв’язання практичних завдань є більш важливим, ніж ідеологічне обґрунтування їх значимості. Спроби вбачати в закликах до деідеологізації “підступи” панівних класів, які втрачають перспективу, або ж засіб, до якого вдаються соціальні сили, що “рвуться до влади”, але не бажають розкривати свої справжні цілі, є результатом епохи вульгарно-класового детермінізму (16,С.21).

В умовах сьогодення актуального значення набуло завдання практичної реалізації вимоги про деідеологізацію усіх сфер суспільного життя. Проблема ця, як показує досвід, не є такою простою, як це могло здатись на перший погляд. Звичайно, не викликає сумніву потреба відмови від всепроникаючої ідеологізації, яка була притаманна тоталітарній моделі суспільного устрою. Проте досягти стерильної деідеологізації суспільства та його інститутів нереально в самому принципі. Інша річ, якщо мова йтиме про міру деідеологізації, про створення умов, за яких жодна з ідеологій не має можливостей стати єдиною, тоталітарною, обов’язковою для всіх груп населення.

Так, наприклад, ненормальною і потворною була ситуація в навчальних закладах колишнього Радянського Союзу з культом “творчої спадщини класиків марксизму-ленінізму”, засвоєння якої було найважливішим при вивченні наук про суспільство. В КНР таке становище зберігається ще й зараз, оскільки корективи були внесені тільки щодо праць Мао Цзедуня. Цікаво, що й на Тайвані тоталітарний режим зовсім іншої модифікації робить те ж саме, правда, запровадивши в середніх школах обов’язкове вивчення курсу “ідей Сунь Ятсена”, а для вступників до вузів і претендентів на посади в державних органах складання екзамену на знання політичної філософії цього засновника Гоміньдану... Зрозуміло, що в демократичному суспільстві такого бути не може, оскільки там немає монопольного становища якоїсь однієї ідеології. Саме у відмові від моноідеології і монополії на істину й полягає суть деідеологізації. Конкретний же механізм реалізації принципу деідеологізації в учбових закладах та установах має бути вироблений в процесі дискусій, а не в результаті вказівок зверху чи відповідного тиску знизу. Це зумовлено тим, що ніякими директивними документами не можна встановити ступінь деідеологізації, не обмежуючи право індивіда мати певні переконання і уявлення про ті чи інші ідеологічні цінності.

Визнання плюралізму ідей вимагає також докорінного перегляду поглядів на протиборство між ними. І справа тут, звісно, не у відмові від ідеологічної боротьби, хоча, можливо, цей термін і не є досить вдалим. Ряд авторів вважають, що замість поняття “ідеологічна боротьба” слід вживати більш конкретні терміни “ідеологічні змагання”, “конкуренція ідей” та ін. Певна логіка в цьому, звичайно, є, якщо згадати до того ж ленінську вимогу безкомпромісності в ідеологічній боротьбі, яка, на його погляд, була детермінована об’єктивною несумісністю класових інтересів пролетаріату і буржуазії. З часом ця установка була доповнена компартійним аргументом про те, що гостра і безкомпромісна боротьба двох полярно протилежних ідеологій відображає протилежність двох суспільно-політичних систем – соціалізму і капіталізму.

Таке розуміння боротьби ідей як однієї із форм класової боротьби, в якій не може бути примирення, компромісів, вело до посилення ідеологічного диктату всередині суспільства і до

загострення конфронтації на міжнародній арені. За допомогою ідеологічної боротьби робилися проби розв'язання ряду завдань, які не були розв'язані соціально-економічними та політичними методами. А для того, щоб люди не мали можливості об'єктивно співставляти результати реалізації різних ідей, наше суспільство було перетворене в закрите, ізольоване від зовнішнього світу, що поглиблювало його відсталість.

Посиленню ідеологічної боротьби сприяла також поява сучасних засобів масової інформації, оскільки вже давно відомо, що вплив ідей в суспільстві залежить не тільки від їх змісту, але й від ступеня їх поширення в масах. Це позбавило сферу ідеологічного протиборства чітко окреслених географічних кордонів і дало небачені раніше можливості охоплювати ідеологічним впливом не тільки своє суспільство, але й населення інших країн, що було одним із факторів загострення конфронтації на міжнародній арені. Звичайно, теоретики різних орієнтацій в кінцевому рахунку хотіли миру, але під ним кожний розумів перемогу своєї ідеології і поразку ідеології противника.

Ідеологічна боротьба все більше й більше набувала рис “психологічної війни”, яка велась з використанням обману і наклепів, фальсифікації і дезінформації, провокацій і підбурювань населення, з метою зміни свідомості і поведінки людей. Характерною ознакою “психологічної війни” є залучення до її ведення спецслужб. Такий підхід до боротьби ідей трансформував її в детонатор всеохоплюючої конфронтації між країнами і народами, збільшуючи потенційну небезпеку виникнення воєнного конфлікту.

Відмова в цих умовах від тотальної, всепроникаючої ідеології, від стереотипного уявлення про неможливість існування позакласової або надкласової ідеології не тільки сприяє послабленню міжнародної напруженості, але й створює необхідну платформу для компромісів, дає змогу домовитись про спільні зусилля по зміцненню миру і розв'язанню інших глобальних проблем людства. Так, не зважаючи на нібито цілком різні інтереси і уявлення про їх реалізацію, у всіх людей пріоритетними є ідеї свободи, рівності, справедливості, що робить можливим формування широкого консенсусу як всередині суспільства, так і на міжнародній арені. Основу такого консенсусу становлять прагнення до миру, збереження природного середовища, духовної культури, дотримання фундаментальних прав і свобод людини, створення оптимальних умов для самореалізації індивіда.

Тим самим в сучасних умовах ідеології можуть перетворитись із фактору відчуження у фактор зближення і взаєморозуміння. Зберігаючи свої відмінності і не розчиняючись одна в одній, різні ідеології можуть, разом з тим, розширювати сектор співпадіння уявлень про світ і невідкладні завдання, що стоять перед людством. Вже нині, наприклад, існує ідеологічне змикання на рівні екологічного та антиядерного мислення, яке зумовило відмову від поширення ідеологічних суперечностей на сферу міждержавних відносин і завершення “холодної війни”. Ще більшу користь принесе суспільству відмова від стереотипної ідеологеми “капіталізм-соціалізм” і прагматичний підхід до необхідності зміни парадигм.

Така зміна, звичайно, несумісна із спробами виставляти попередні умови односторонньої “ідеологічної капітуляції”. Справа в тому, що ідеї, безвідносно до того, прогресивні вони чи реакційні, знищити неможливо. Насильство чи заборона тут не допоможуть, оскільки ідею можна перемогти тільки іншою ідеєю – сильнішою, життєвішою. Так само неможливо й законсервувати чи реанімувати ідеологічні “цінності”, що не знаходять збуту на сучасному ринку ідей. У процесі співіснування і суперництва одні ідеї самі себе зживають, інші – талановиті, переконливі, актуальні і дієві – залишаються.

Отже, небезпеку становить не саме поняття “ідеологічна боротьба”, а її деформоване розуміння, яке ґрунтується на конфронтаційності і безкомпромісності. Сама ж боротьба ідей існує на протязі тисячоліть, виступаючи боротьбою за життєві, соціально-політичні і духовні орієнтири людей, за їх уявлення про фундаментальні цінності буття. Але вестись така боротьба повинна в розумних формах шляхом чесного і відкритого співставлення і змагання ідей та

ідеалів, теорій доктрин і духовних цінностей. Необхідно також відмовитись від презумпції власної непогрішимості і спроб розглядати суб'єктів інших ідеологій як неодмінних носіїв зла. Будь-які ідеології, що не виходять за розумні моральні і правові рамки, мають право на існування, а боротьба між ними, “протиставлення і взаємозаперечення ідей національно-демократичних, соціал-демократичних, ліберально-демократичних та інших ідеологій мають вестись у межах закону і правової культури”(11).

Критика ідеології – явище не нове. Так, ще в грудні 1812 р. після поразки у війні з Росією Наполеон заявив у Державній раді, що всі помилки і нещастя Франції слід віднести саме на рахунок ідеології та ідеологів... Звичайно, раціональний момент в критиці ідеології має місце, оскільки вона є свідомістю, що завжди має партикулярний характер. Проте ущербність ідеології виникає лише тоді, коли її суб'єкти намагаються партикулярні інтереси, тобто інтереси окремих соціальних груп або політичних сил видати за інтереси всіх, а властиве саме цій ідеології бачення майбутнього зробити монопольним.

Заклики деяких політиків, які вважають своїм основним завданням деідеологізацію суспільства, відмовитись від будь-якої ідеології і жити на основі здорового глузду нагадують прагнення вискочити з умов атмосферного тиску, що в фізичному світі зробити неможливо. Таким же нереальним є і намагання обійтись без ідеології в умовах існування соціальних груп, політичних партій, громадських організацій та рухів, що мають свої інтереси. Адже ідеологія і є сукупністю уявлень про суспільні ідеали, шляхи та засоби їх досягнення з точки зору цих груп і політичних сил.

При всій важливості здорового глузду, який є надійним критерієм наших вчинків, він все ж не має універсального характеру, оскільки сфера його дії обмежена головним чином буденним, повсякденним життям. Пробувати керуватись тільки здоровим глуздом в економіці чи політиці, звичайно, також можна, але це було б лише проявом наївності, оскільки тут має бути концептуальний погляд на реальність, теоретико-ідеологічне її усвідомлення, що вимагає певного подолання, а не відмови від здорового глузду. Не випадково навіть ті політологи на Заході, які проголосили концепцію деідеологізації, з часом почали говорити про реідеологізацію, про ренесанс ідеології, називаючи її “найважливішою творчою силою” в сучасному світі. Саме життя переконливо підтверджує думку відомого мислителя минулого, який вважав, що ніщо не може бути сильнішим, ніж ідея, час якої прейшов.

Література

1. Шинкарук В. Громадянське суспільство, держава, геологія // Куди йдемо? – К., 1993;
2. Уледов А.К. Духовная жизнь общества. – М.: Мысль.1980;
3. Ясперс К. Смысл и назначение истории. - М.,1991;
4. Водолазов Г. Ленин и Сталин // Октябрь. – 1989. - №6;
5. Літературна Україна. – 1992. – 26 листопада;
6. Известия. – 1988. – 11 июня;
7. Гуманистическое международное движение: основные документы. Иерусалим.1992;
8. Літературна Україна. – 1993. – 28 жовтня;
9. Літературна Україна. – 1993. – 23 грудня;
10. Дзюба І. Україна на шляхах державотворення // Літературна Україна. – 1992. – 27 серпня;
11. Ухвала науково-практичної конференції “ідеологія та ідейно політичні завади державного будівництва в Україні” (м. Київ, грудень 1992р.) // Куди йдемо? К., 1993;
12. Попович М. Державна ідеологія – чи вона можлива? // Куди йдемо? – К., 1993;
13. Сухоруб Т. Від ідеології до культури – на напрямк Українського поступу // Куди йдемо? – К.,1993;
14. Черняк В. Конверсія свідомості // Голос України. – 1994. – 6 квітня;
15. Толчко П. Від буття до свідомості чи від свідомості до буття? // Урядовий кур`єр. – 1995. – 7 березня;
16. Андреев С.С. Политическое управление и политическое руководство // Социально-политические науки. – 1992. - №4-5;